

Katsauksia

Kalle Lampela

Unabomberin estetiikka

Theodore Kaczynskin alias Unabomberin manifesti *Teollinen yhteiskunta ja sen tulevaisuus* ilmestyi vuonna 1995 *New York Timesissa* ja *Washington Postissa*. Manifestissaan Kaczynski suuntasi kritiikkinsä ja avoimen vastenmielisyytensä teolliseen ja teknologisesti ”edistyvään” yhteiskuntaan. Hän ihaili ekologisen ajattelun edelläkävijää Henry David Thoreauta ja rakensi mökkinsä Montanan metsiin tämän esikuvan mukaisesti. Thoreau on tunnetusti innoittanut taiteilijoita, vaihtoehtoväkeä ja luonnonsuojelijoita. Kaczynskin Thoreau-innostuksella oli kuitenkin kohtalokkaat seuraukset: hänen pommikampanjansa tietoyhteiskuntaa vastaan johti loukkaantumisiin ja kuolemiin.

Kaczynski teki iskujaan harvakseltaan ja piileskeli, eikä poliisi löytänyt häntä. Pian hänet nimettiin Amerikan tunnetuimmaksi terroristiksi. Lopulta hänen veljensä David Kaczynski tunnisti manifestin kirjoitustyylin ja Unabomber saatiin kiinni. Tapauksessa on riittänyt pohdittavaa oikeusoppineille ja psykiatreille. Se kiehtoo myös sosiaalipsykologisesti. Estetiikan näkökulma tähän tapaukseen on jäänyt vähemmälle huomiolle, vaikka Unabomberin manifestissa ja hänen elämäntavassaan estetiikka kytkeytyy ekologiaan ja ympäristöfilosofisiin kysymyksiin kouriintuntuvasti.

Tämän katsauksen keskeisin kysymys liittyy Unabomberin manifestin esteettisiin seurauksiin. Nostan esiin manifestista löytyviä aineksia, joilla olisi konkreettisia tai ainakin kuviteltavissa olevia seurauksia ympäristön ja luonnon esteettiselle kokemiselle ja pohdin kirjallisuuteen tukeutuen, miltä asiat näyttäisivät, tuntuisivat, maistuisivat ja tuoksuisivat, jos eläisimme Unabomberin ihannetodellisuudessa.

Anti-teknismi

Huolimatta Kaczynskin syivistä vasemmistoantipatioista hänen anti-tekninen ajattelunsa ei ole

kaukana 1960-lukulaiselle vasemmistolaisuudelle ominaisesta teknologiavastaisuudesta. Herbert Marcusen mukaan teknologia lujitti vallitsevan ideologian herruutta, esti ihmistä toteuttamasta itseään vapaasti ja luovasti, ja turrutti ihmisiä lakkaamattomalla indoktrinaatiolla ja korviketoiminnoilla (Marcuse 1969). Kaczynskin mukaan teknologia taas rikkoo paitsi perheitä myös ihmisen psyykettä, edistää valvontaa ja lisää laumasieluisuutta, eli estää ihmisen toteutumista yksilönä. Teknologia tuo mukanaan erilaisia pakkoja; ”järjestelmän intresseissä on kontrolloida ihmisten käyttäytymistä niin paljon kuin mahdollista” (Kaczynski 2005: 59).

Koska teknologia on Kaczynskin mukaan vahvempi yhteiskunnallinen voima kuin pyrkimys vapauteen, kompromissi teknologian ja vapauden välillä ei ole mahdollinen.

Kuvitellaan kaksi naapurusta, joista kumpikin omistaa aluksi saman verran maata, mutta joista toinen on vahvempi. Vahvempi vaatii palaa toisen maasta. Heikompi kieltäytyy. Vahvempi sanoo: ”Hyvä on, tehdään kompromissi. Anna puolet siitä mitä pyysin.” Heikomalla ei ole juuri muita vaihtoehtoja kuin antaa periksi. Vähän myöhemmin vahvempi naapuri vaatii uutta maapalaa, jälleen tehdään kompromissi, ja niin edelleen. Pakottamalla heikomman lukuisiin kompromisseihin, vahvempi saa lopulta kaiken maan. Näin tapahtuu teknologian ja vapauden välisessä konfliktissa (Kaczynski 2005: 53).

Jatkaessaan vertauskuvaansa naapurin miehestä Kaczynski lisää höyryä:

Mutta oletetaan nyt, että vahvempi naapuri sairastuu, eikä enää kykene puolustamaan itseään. Heikko naapuri voi pakottaa vahvemman antamaan maat takaisin, tai tappaa hänet. Jos hän jättää vahvemman eloon ja pakottaa tämän vain antamaan maat takaisin, hän on hölmö, koska kun vahvempi paranee, hän

ottaa jälleen maat itselleen. Ainoa järkevä vaihtoehto on tappaa valvempi mies kuin siihen on vielä tilaisuus. Samalla tavoin meidän on tuhottava teollinen järjestelmä sen ollessa sairaana. Jos sovimme sen kanssa ja annamme sen toipua, se vie lopulta kaiken vapautemme (Kaczynski 2005: 58).

Siinä missä Herbert Marcuse (1969) tunnelmoi 1960-luvulla visioilla television lakkaamisesta ja siitä seuraavista muutoksista, Kaczynski (2005: 66–67) pohdiskelee manifestissaan tietotekniikan tuhoa ja massaviihteen riippuvuutta aiheuttavista tekijöistä. Hänen mukaansa käytämme massaviihdetta vapaaehtoisesti: ”Mikään laki ei vaadi meitä katsomaan televisiota, kuuntelemaan radiota, lukemaan lehtiä. Kuitenkin massaviihde on stressin vähentämis- ja pakenemismuoto, josta useimmat meistä ovat tulleet riippuvaisiksi.” Ihmiset katsovat televisiota, vaikka tietävät tarjonnan ”roskaksi”. Kaczynskin mukaan ne, jotka tulevat toimeen ilman mitään massaviihteen muotoa, ovat harvassa, vaikka aiempina aikakausina useimmat tulivat toimeen ”varsin hyvin ilman mitään muuta viihdettä kuin sitä, mitä paikallisyhteisö itselleen tuotti”.

Televisio on eräs keskeisimmistä postmodernin estetiikan ydinyksiköistä. Television ja videon myötä räjähdysmäisesti kasvanut viihde- ja tietoteknologia muodostavat kompleksin, jota kokevan yksilön on täysin mahdotonta hahmottaa. Tästä kokemuksesta tunnettu postmodernismin teoreetikko Fredric Jameson (1991: 34–38) käyttää käsitteitä ”hysteerinen ylevä” ja ”high-tech paranoia”. Ilman tätä *high-techiä* visuaalinen kulttuurimme näyttäisi hyvin toisenlaiselta. Ja tämä ”toisenlainen” on keskeisin osa Unabomberin estetiikkaa: estetiikkaa ilman *Madonnaa, Lady Gaga, American Idolsia, Twitteriä, Facebookia, Youtubea*, satoja tv-kanavia ja ehtymätöntä dvd-levyjen, pelien, älypuhelimien, kannettavien tietokoneiden, tablettien, sovellusten ynnä muiden vempelien valikoimaa.

Kaczynski ei ollut kuitenkaan absoluuttisesti teknologiavastainen. Hän jakoi teknologian kahteen: pienimuotoiseen teknologiaan ja organisaatiosta riippuvaan teknologiaan. Hänen mukaansa pienimuotoista teknologiaa voidaan käyttää pienyhteisöissä ilman ulkopuolista apua, mutta organisaatiosta riippuvainen teknologia edellyttää laajan mittakaavan sosiaalista organisaatiota. Esimerkkinään hän käyttää Rooman valtakuntaa, jossa pienimuotoinen teknologia säilyi käsityöläisten kykyinä, mutta organisaatiosta riippuvainen teknologia taantui: viemäriverkostot rapistuivat, tienrakennustekniikka katosi (Kaczynski 2005: 86).

Kaczynski noudatti anti-tekniisiä ja metsästäjä-

keräilijätyyppejä ihanteitaan käytännössä: hän rakensi metsämökkinsä Montanaan, eli ilman sähköä ja juoksevaa vettä, hankki ruokansa itse muun muassa metsästämisellä jäniksiä ja muuta riistaa eikä suuremmin välittänyt lajitovereidensa seurasta.

Unabomberin radikaaliekologisesti virittynyt (ympäristö)estetiikka

Jos teknologia oli Kaczynskille ideologinen mahdi negatiivisessa merkityksessä, luonnon hän koki vastaideologisesti positiivisena.

Luonto on täydellinen vastaibanne teknologialle monestakin syystä. Luonto (joka on järjestelmän vallan ulottumattomissa) on vastakohta teknologialle (joka yrittää laajentaa järjestelmän vallan rajattomiin). Useimmat ihmiset ovat yhtä mieltä siitä, että luonto on kaunis; sillä on epäilemättä valtava yleinen viehätysvoima. Radikaaleilla ympäristönsuojelijoilla on jo ideologia, joka ylistää luontoa ja vastustaa teknologiaa. Ei ole luonnon kannalta välttämätöntä pystyttää jotakin houreista utopiaa tai uudenlaista yhteiskuntajärjestelmää. Luonto pitää huolen itsestään: se on spontaani luomus, joka on ollut olemassa kauan ennen ihmisyhteiskuntia, ja lukemattomien vuosisatojen ajan erilaiset ihmisyhteiskunnat elivät rinnakkain luonnon kanssa vaurioittamatta sitä merkittävästi. Vasta teollisen vallankumouksen myötä ihmisyhteiskunnan vaikutus luontoon kävi todella tuhoisaksi. Helpottaakseen luontoon kohdistuvia paineita ei ole välttämätöntä luoda tietynlaista yhteiskuntajärjestelmää, on vain välttämätöntä päästä eroon teollisesta yhteiskunnasta. Varmastikaan tämä ei tule ratkaisemaan kaikkia ongelmia. Teollinen yhteiskunta on jo tehnyt valtavaa vahinkoa luonnolle, ja arpien paraneminen tulee kestämään kauan. Sitä paitsi, jopa esiteolliset yhteiskunnat voivat tehdä huomattavaa vahinkoa luonnolle. Kuitenkin teollisesta yhteiskunnasta luopuminen tulee auttamaan paljon. Se vie järjestäytyneeltä yhteiskunnalta kyvyn lisätä valtaansa luonnon (myös ihmislunnon) yli. Millainen yhteiskunta teollista järjestelmää sitten seuraakaan, on varmaa, että useimmat ihmiset tulevat elämään luonnon läheisyydessä, sillä kehittyneen teknologian puuttuessa ei ole muuta tapaa elää. Elättääkseen itseään heidän on oltava talonpoikia tai karjapaimenia tai kalastajia tai metsästäjiä tms., ja yleisesti ottaen paikallisen autonomian pitäisi lisääntyä, koska kehittyneen teknologian ja nopeiden kommunikaatioyhteyksien puute rajoittaa hallitusten tai muiden laajojen organisaatioiden valtaa paikallisyhteisöissä (Kaczynski 2005: 78–79).

Kaczynskin käsitys luonnosta muistuttaa amerikkalaisen, ekologisesti virittyneen luontofilosofian

ihanteita: luonto on jotakin puhdasta, johon ihmisen tulisi jättää vähän, jos lainkaan jälkiä. Tässä merkityksessä Kaczynskin manifesti henkii Thoreaua, Ralph Waldo Emersonin, Aldo Leopoldin ja Edward Abbeyn perintöä. Kun Thoreau ymmärrys luonnosta syntyi hänen läheisestä kosketuksestaan kirjoihin ja luontoon, Kaczynskin radikaaleissa luontonäkemyksissä ilmenee vastaavanlainen lukeneisuuden ja läheisen luontokokemuksen liitto. Nämä näkemykset ovat linjassa myös amerikkalaisten korprien puolustajien Aldo Leopoldin, John Muirin ja Holmes Rostonin kanssa. Heidän mukaansa jokainen pala luontoa on esteettisesti arvokas, matoja kuhisevasta hirvenraadosta kuivaan preerianäkymään (Saito 2010: 70, 83–84; Leopold 1997). Leopold painotti ekologisen lukutaidon vaalimista luonnonhistorian ja ekologian opiskelun avulla, mutta hänen mielestään kirjaviisuus tuli siirtää luonnon välittömään havaitsemiseen ja kokemiseen. Hänen kuuluisan maaetiikan kanssa ydinidean mukaan:

Jokaisen kysymyksen kohdalla on ajateltava, mikä on eettisesti ja esteettisesti oikein sekä taloudellisesti tarkoituksenmukaista. Jokin asia on oikein, jos se säilyttää biotittisen yhteisön eheyden, vakauden ja kauneuden. Muuten se on väärin (Leopold 1997: 136).

Jos Unabomberilla on estetiikka, sitä ei voi aivan varauksetta nimetä ympäristöestetiikaksi. Ensinnäkin Unabomberin estetiikka hylkii modernia ympäristöestetiikkaa, johon Yrjö Sepänmaa (1994: 9) liittyy ekologisen ajattelun, ”*joka ei rajoitu yksin luontoon vaan sisältää myös kulttuuriekologian*” ja kulttuuri- ja yhteiskuntatieteellisen ajattelun, ”*joka nostaa esiin ihmisen aktiivisena vaikuttajana: ympäristöä tekevänä ja sitä hahmottavaa käsitteellistä järjestelmää rakentavana*”. Toiseksi Unabomberin estetiikka eroaa Allen Carlsonin (1994: 16) esittämästä ympäristöestetiikan perustavasta oletuksesta, että ”*kaikki ympäristöt – niin luonnon-, maaseutu- kuin kaupunkiympäristöt, ja yhtä hyvin laajat kuin suppeat, tavalliset kuin erikoisetkin – tarjoavat paljon katsottavaa, kuunneltavaa ja kosketeltavaa sekä runsain mitoin esteettisesti arvostettavaa*.” Unabomberin ihannetodellisuudessa ei olisi yhteiskuntia. Mihin sitten tarvittaisiin yhteiskuntatiedettä? Siinä ei olisi liioin minkäänlaisia suurempia organisaatioita tai järjestäytymisalustoja, nimitettiinpä niitä kulttuuriksi tai joksikin muuksi. Manifestin sävyt viittaavat myös siihen suuntaan, että kaupunkien tulisi kadota.

Ympäristö ja arki Unabomberin ihannetodellisuudessa

Vaikka Kaczynski ei keskity manifestissaan estetiikkaan, minua kiehtoo hahmotella hänen ihannemaailmansa mahdollisia esteettisiä ominaisuuksia: minkälaisia aistimellisia muutoksia kohtaisimme nykyisen tieto- ja innovaatioyhteiskunnan jälkeisessä elämässä? Tässä yhteydessä Pentti Linkolan (2004: 384–400) kirjoitus *Voimmeko jäädä eloon? – Muuan hallitun tulevaisuuden malli* antaa viitteitä, koska huolimatta Kaczynskin Linkolaa psykologisemmista painotuksista Kaczynski puoltaa Linkolan lailla askeettista ja perinteisille elinkeinoille perustuvaa elämäntapaa. Hänen mukaan useimmat ihmiset tulevat elämään luonnon läheisyydessä, ”*sillä kehittyneen teknologian puuttuessa ei ole muuta tapaa elää*” (Kaczynski 2005: 79).

Aloitetaan energiataloudesta. Sähköntuotannon alasajo tarkoittaisi ydin- ja vesivoimaloiden purkua. Sirisevät terästornit ja karkeatekoiset betonirakennelmat katoaisivat joensuunmaisemista. Mikäli purkua ei toteutettaisi kokonaisuudessaan, alkaisi luonto vallata takaisin näitä käyttämättömiä rakennelmia, jolloin syntyisi hylättyjen rakennusten estetiikkaa, josta ehkä tuntuvimman kuvauksen saa Luc Riolonin Tsernobylin ydinvoimalaonnettomuuden ja luonnon suhdetta valottavasta dokumenttielokuvasta (*Tchernobyl une histoire naturelle? Une énigme radioécologique*), jossa ukrainalaisen Pripjatin näkymät avautuvat yli 20 vuotta ydinvoimalaonnettomuuden jälkeen. Onnettomuuden seurauksena ydinvoimalan ympäristö pääasiassa tuhoutui, eläimet ja ihmiset kuolivat tai pakenivat, mutta sittemmin eläimet palasivat ja kasvillisuus kietoi rakennukset syleilyynsä. Luonnon rytmi korvasi ihmisen rytmin ihmisen hylkäämissä rakennelmissa.

Sähköntuotannon alasajon seurauksena polttopuun käyttö lisääntyisi lämmitysenergiana, jolloin ilman täyttäisi palavan puun tuoksu ja halonhakuun kopsahtelevat äänet. Puulla lämmittämisen niksit palautuisivat yhteiseen tajuntaan. Jotta puuta ei haaskattaisi, lämmön tehokkaaseen talteenottoon kiinnitettäisiin erityistä huomiota (ks. puulämmityksestä ja polttopuiden käsittelemisestä tarkemmin Perälä 2012; Rinne 2013). Vaikka puulla lämmittämistä voisikin harjoittaa tehokkaasti, ja se luo tuoksun ja tunnelman puolesta vahvoja romanttisia mielikuvia, tämä osa Unabomberin ihannetodellisuutta käy huonosti yksin esimerkiksi Vihreän liiton energia- ja ilmasto-ohjelman kanssa. Puun polttaminen lisää vaarallisten pienhiukkasten määrää ilmassa, eikä ole sellaisenaan rakentamiseksi. Sen sijaan myös

Unabomberin ihannetodellisuuteen kuuluva metsäalan lisääminen sopii saumattomammin ekologisen ilmastopolitiikan periaatteisiin (Ks. *Vihreä energia- ja ilmasto-ohjelma* 2005).

Metsäalan lisääminen muuttaisi ratkaisevasti ympäristöä. Tyhjä tonttimaat, tiet, pellot, lentokentät ja sen sellaiset täyttyisivät vähitellen kasvavista puista. Metsänhoito nyky muodossaan lakkaisi ja sekametsät palaisivat avohakkuiden ja ”hoidettujen” yksipuulajisten kummajaisten tilalle (Linkola 2004). Metsä- ja puukysymys paljastaa kuitenkin syvän raiolon Unabomberin ihannetodellisuuden ja vihreän ympäristöpolitiikan välillä. Siinä missä Unabomberin maailmassa ei ole tilaa kaupungeille eikä teknologialle, vihreässä ympäristöpolitiikassa painotetaan tiivistä yhdyskuntarakentamista ja julkista liikkumista niin kaupungeissa kuin haja-asutusalueilla.

Koska nykyisen laajuinen elintarvikejakele lakkaisi, tarkoittaisi se kotitalouksissa muutosta ruuanlaiton repertuaareissa. Säilöntä eli kuivaus, hapatus, umpioiminen ja suolaus olisivat osa perusarkea. Konstit, jotka vielä sotien jälkeen olivat melkein päkenen tahansa hyppysissä, palautuisivat käytäntöön. Linkola (2004: 394–395) valistaa:

Jokainen kansalainen osaa parsia, paikata, käyttää tavallisimpia työkaluja, varttaa kirveen, viilata sahan, perata kalan, nylkeä eläimen. Ruoan käsittely opetetaan juurta jaksain: jokainen osaa ruotia kalan siten että vain suurimmat kiiltävät ruodot jäävät jäljelle, käyttää ruoan hienontamisessa hampaitaan, syödä naban, sisälmykset, läskit, luuytimen ilman hävikkiä.

Pienviljely ja pienkarja palaisivat, samoin myös eläinten teurastus kotitalouksissa ja sen myötä veri- ja sisäläinruokien valmistaminen. Tämä ei tietenkään tapahtuisi ilman, että ruuan esteettinen ulkoasu muuttuisi: tuoksut, muodot, suutuntumat ja värit poikkeaisivat varmasti eineshyllyjen tarjonnasta, pakasteista, puolivalmisteista tai gourmet-kokkauksen huippuunsa viritetyistä ihanteista ja tuoreuspakkomielteistä.

1980–90-lukujen keittokirjasuosikin *Hynä Kokki – 3000 parasta ruokaohjetta* sisälmysruoka- ja säilöntäreseptit valaisevat sähköttömän ja nirsoilemattoman ruuanvalmistuksen saloja. Lähes tuhatsivuiseen keittokirjaan on koottu reseptejä mm. *Kansan keittokirjasta* (1893), *Pienviljelijämännän keittokirjasta* (1932) ja *Pula-ajan keittokirjasta* (1941) unohtamatta *Valkosipuliherkkuja* (1978). Koska nykyisen ruuanvälitysketjun myötä ravinnon hankkimisesta on tullut vaivatonta ja marketeissa kuluttajille tarjotaan eläimistä lähinnä vain parhaita paloja, osa näistä vanhoista resepteistä konkretisoitui varsin tuntuvasti nykyisenkin elämänmuodon veristä ja brutaalaa alkuperää.

Aivomuhennos valmistetaan näin:

*yhdet vasikanaiivot
suola
sokeria
valkopippuria
50 g voita tai margariinia
1 rkl vehnäjuuhoja
2 dl kermaa
Vasikanaiivoista poistetaan kalvot, ne pannaan kiehattamaan hiukan suolattuun veteen ja hienonnetaan sitten haarukalla bienoksi. Voi ja vehnäjuuhot kiehautetaan ja seoksen lisätään hienonnetut aiivot, jotka saavat vähän aikaa kiehua. Sitten lisätään kerma, ja seos saa kiehua 10 min. Maustetaan suolalla, sokerilla ja valkopippurilla ja tarjotaan kuumana (Järvelin 1992: 550).*

Lisäksi kirjasta löytyvät siansorkkien, vasikanpötsin, pässinkivesten, keuhkojen, sydänten, munuaisten ja kateenkorvien valmistusohjeet. Takavuosisien tv-kokki Janne Pekkalan hirventurparesepti edustaa aivomuhennosreseptin lailla nykyisten kulutustottumusten kannalta poikkeavaa maailmaa (ks. Sarvi 2010). Toisaalta 1970-luvun tv-kokkien Jaakko Kolmosen ja Veikko Vanamon nuotiohauki, karjalainen tირილიha sekä metsämarjakiisselit ja -puurot eivät tunnu lainkaan groteskeilta.

Linkolan (2004: 391) mukaan juuri metsämarjoilla ja sienillä on suuri merkitys sekä ravinnossa että vitamiini- ja hivenainetarpeen tyydyttäjänä. ”Etusijalla on puolukka, joka säilyy survokeena omassa mehussaan vuosikansia. Hyvinä marjavuosina sitä kerätään satoja miljoonia kiloja varmuusvarastoon useaksi vuodeksi. Sama koskee sienisatoa hyvinä vuosina.” (Mt.) Puolukat säilyvät myös kokonaisina puhtaaseen veteen säilötyinä esim. puusaavissa tai vastaavassa. Runsassatoisimmat sienet, kuten kangasrousku, säilyvät suolaliemessä. Ihmisten ennakkoluuloille sienistä porojen ruokana ja särkikaloista roskakaloina ei olisi enää perusteita, koska kaikki ruoka tulisi tarpeeseen.

Sähköntuotannon alasajon seurauksena myös jäädytysteknologia katoaisi nyky muodossaan (Kaczynski 2005: 87). Ruokatarpeita säilytettäisiin maakellareissa. Rotat, hiiret, myyrät, matelijat ja hyönteiset olisivat enemmän läsnä ihmisen arjessa verrattuna kaukolämmitettyjen huoneistojen arkeen. Puulämmitteiset hellat ja leivin- tai muunlaiset puu-uunit olisivat ruuanlaiton ja leivonnan keskeistä välineistöä. Sähköuunin metallisen ynnä uuninpuhdistusaineiden pistävän hajun tilalle tulisi puun palamisen, kekäleiden ja hiilien moniaistinen

elämysellinen kokonaisuus. Muutoksiin haju- ja makuympäristössä liittyy myös se, että deodoranteille, luksustuotteille ynnä muulle külteelle ja kimallukselle Unabomberin maailma tarjoaisi hyvin vähän tilaa. Olisi selvää, että hajuste-, muoti- ja vaateollisuus nykymuodossaan katoaisivat, samoin kuin kaikenlainen muovi- ja muu romu lasten leluista kannettaviin tietokoneisiin. Kuten Thoreauille, vanhat vaatteet kelpaisivat hyvin Unabomberin ihannetodellisuudessa eläville. Ja kun vaatteisiin tulisi reikiä, niitä ei heitetäisi pois; niitä paikkattaisiin. Emäntäkirja ohjeistaa:

Kun vaatteeseen ilmestyy reikä tai niin obut kohta, ettei sitä voi enää parsimalla parantaa, on se paikkattava. Kuta huolellisemmin paikkaamisen suorittaa, sitä kauemmin vaatetta vielä voi käyttää. Paikat ovat joko peittopaikkoja tai piilopaikkoja. Ennen paikkaamiseen ryhtymistä on reikä leikattava säännöllisen muotoiseksi, joko neliöksi tai kolmioksi, ja samalla niin suureksi, ettei reunoihin jää kovin ohuita kohtia. Paikan valinnassa on otettava huomioon, ettei kulunutta kohtaa paikata ihan uudella kankaalla. Jos vaate on pesty, on paikkatilkukukin pestävä, niin että se pehmenee ja tulee samannäköiseksi kuin vaate (Suova 1957: 944).

Mikäli konsumerismin ydinajatus olisi yksinkertaisena kiteytettävissä yhdeksi lauseeksi, kuuluisi se: kun tavara menee rikki tai alkaa näyttää kuluneelta, se heitetään pois ja ostetaan uusi. Unabomberin ihannetodellisuudessa tuollainen ajatus todennäköisesti katoaisi. Koska uusia ei välttämättä olisi tai ne olisivat hankalasti saatavissa, paikkaaminen, korjaaminen ja kaikenlainen käsillä tekeminen korvaisi konsumerismin luomat ajatusvääritykset ja korviketoiminnot.

Ei köyhäilyä vaan elämää

Eräs Unabomberin estetiikan leimallinen piirre liittyy katoavuuden estetiikkaan eli estetiikan alueeseen, jossa ajan kulumisen näkymistä arvostetaan kauniina ja kiehtovana visuaalisena seikkana ja ihmiselämän ilmiönä. Mainitsin tämän edellä hylättyjen rakennusten estetiikkana, mutta tämä estetiikan alue on pelkkää rakennuskantaa laajempi. Tästä alueesta voidaan puhua kurjuuden runoutena tai rappioromantiikkana, jota löytyy yhtä lailla Aki Kaurismäen elokuvien lavastuksista kuin Esko Männikön tuotannosta ja ruotsalaisen taloushistorioitsija Jan Jörnmarkin valokuvista ja dokumenttielokuvista (*Mies vailla menneisyyttä*; Koskinen & Tuukkanen 2013; Jörnmark 2015). Ka-

toavuuden estetiikka kiehtoo taiteilijoita kenties jonkinlaisen nostalgiansa vuoksi. Valokuvaajan silmään patinoitunut pinta saattaa olla yksinkertaisesti vain niin kaunis, että siitä täytyy saada kuva. Tällaisen estetisoinnin ohella löytyy myös luonnontieteellistä otetta, esimerkiksi aiemmin mainitsemassani Tšernobyl-dokumentissa. Jörnmark taas edustaa yhteiskuntakriittistä näkökulmaa: hän alkoi kuvata hylättyjä paikkoja havaittuaan kuinka taloudelliset seikat autoittavat kylä, pihoja ja kaupunginosia. Kiinteistöt rapistuvat, mutta samanaikaisesti rakennetaan kiihtyvällä vauhdilla uutta ja kiiltävää ympäristöseikoista puitaamatta.

Yuriko Saiton (2010: 190) mukaan eräs katoavuuden estetiikan rajoituksista liittyy köyhyyden estetisoinniseen. Ideologisenä strategiana katoavuuden ja epätäydellisuuden estetisointia voidaan käyttää yhteiskunnallisten olojen vakiinnuttamiseen tai tietyn poliittisen agendan ajamiseen. Putoavien kirsikankukkien symbolinen käyttö japanilaisessa militarismissa 1920–40-luvuilla käyköön yhtenä Saiton tarjoamana historiallisena esimerkkinä. Saito löytää eettisiä ongelmia paitsi historiasta, myös nykypäivän populaariesteettisistä mieltymyksistä, kuten ”nuhjuinen tyyli” (*shabby chic*), ”grunge” tai ”välinpitämätön ulkoasu”. Jotta joku voi näyttää nuhjuiselta, mutta tyylikkäältä, hän voi käyttää puhkikuluneita farkkuja tai hantata, leikellä ja rispaannuttaa uudet. Helpompaa on tietysti ostaa uudet teollisesti kulutetut (kuten kivipestyt) farkut. Saiton mukaan nuhjuestetiikka perustuu oletukselle, että kuluttajalla on mahdollisuus valita näyttääkö hän nuhjuiselta vai siistiltä (Saito 2010: 190–191). Koditon on tuskin yhtä ylpeä nuhjuisuudestaan kuin kuluttaja, joka hankkii grungensa muotiliikkeistä. Valinnaisella köyhyydellä ja tarpeiden minimoimisella keskellä länsimaista vaurautta ei ole juurikaan tekemistä maltillisuuden tai todellisen nälän ja puutteen kanssa (Jameson 2007: 155).

Keskellä epätasaisesti jakautuvaa vaurautta, varakkailla on siis mahdollisuus hakea arkeensa vaihtelua ”köyhäilemällä”. Unabomberin ihannetodellisuudessa ei ole kuitenkaan kysymys köyhyyden ihannoinnista, estetisoinnista, saatikka köyhäilystä, vaan luonnonmukaisen elämäntavan mukanaan tuomasta kokemustodellisuudesta. Niin sanottu köyhyys on väistämätön seuraus teknologian alasajosta ja täyskäännöksestä ihmiskunnan historiassa. Tietysti tällainen estetiikka tuntuu köyhältä, jos pidämme nykyistä elämänmuotoa rikkaana. Linkola vastaa kuitenkin kysymykseen, mitä meille jäisi jos vetäisimme töpselin lopullisesti irti:

...ihmisten välinen käireetön seurustelu, taiteiden ja barrastusten loputon kirjo: laulu, soitto, tanssi, maalaus, veistokset, kirjat, pelit, leikit, arnoitukset, näytelmät; koko valtainsa museotoiminta, historianitutkimus, kotiseutututkimus, murrettutkimus, sukututkimus, luonnontutkijan miljoonat teemat, käsityöt, puutarhat; kirkkaat vedet, aarniometsät, suolakeudet ja tunturit; vuodenajat, puut, kukat, kodit, yksityiselämä – sanalla sanoen elämä (Linkola 2004: 399).

Lopuksi: Onko Unabomberin estetiikka utooppista estetiikkaa?

Olen liittänyt tässä katsauksessa Kaczynskin manifestin ajatuskulkuja amerikkalaiseen luontofilosofiaan. Myös ekoanarkistiset, primitivistiset ja syväekologiset sävyt ovat manifestissa vahvasti läsnä. Esimerkiksi syväekologi Arne Naessin ajattelu on paikoin hyvin lähellä Kaczynskin painoituksia (ks. Naess 1997). Lisäksi metsästäjä-keräilijämallia kannattava anarkistifilosofi John Zerzan on tunnustanut kannattavansa Kaczynskin ajattelua. Yhteistä näille kaikille on kieltäinen suhtautuminen modernisaation mukanaan tuomaan teknologiseen edistykseen.

Aatehistoriallisesti moderniteetin tuomitsevat diagnosit kytkeytyvät konservatiiviseen ja anti-modernistiseen ideologiaan, jonka ei-vasemmistolaiset intellektuellit kokivat kautta linjan omakseen 1920-luvulla, T.S. Elliotista Jose Ortega y Gassetiin ja traditionalisteihin aina Kiinasta Yhdysvaltoihin (Jameson 2010: 426; 2007: 154). Tämä ideologia ilmentää kammoa uutta teollista kaupunkia, sen työväen- ja valkokoulusluokkia, massakulttuuria, julkista aluetta, standardointia ja parlamentaarista järjestelmää kohtaan. Siihen liittyy usein nostalginen asenne vanhoja maanviljelymenetelmiä ja uudisraivaajamentaliteettia kohtaan sekä idealisoitu käsitys luonnosta. Luonnon tulisi olla puhdasta ja vapaata ihmisen kosketuksesta.

Jos oikeistokonservatiivien näkemykset teknologian ja massakulttuurin turmiollisuudesta lausuttiin pääasiassa ilman keskustelua kapitalismista, Kaczynskin teesit on vastaavasti suunnattu kaikkialle, missä edistyksen nimissä luontoa raastetaan ja ihmistä viedään kauemmas luonnosta – siis myös kapitalismia kohtaan. Mutta johtaako teknologiavastaisuus välttämättä fantasiaan? Vai nouseeko se fantasiasta? Kaczynskin pommiattentaatit olivat toivottoman yksilön tekoja ja ne murskasivat kapitalismia enemmän symbolisesti kuin konkreettisesti. Ne olivat kuitankaan nähnyt kapitalismissa – tai missään muusakaan teknologiaa ja edistystä palvovassa järjestelmässä – elinmahdollisuuksia, toisin kuin 1960-luvun

vastakulttuuriyhteisöjen hipit, jotka yrittivät rakentaa vaihtoehtoja ”enklavielämän fantasiaa” (Jameson 2007: 150) amerikkalaisen kapitalistisen vaurauden keskellä, siis kapitalismin mahdollistamana ja millään tavalla kapitalismin rakenteita vaarantamatta. Tai kuten Marcuse teki optimistisesti fantasioidessaan siitä, että 1960-luvulla saavutettu tuotantotaso olisi oikein organisoituna ja johdettuna kyvykäs ruokkimaan maailman väestön ja poistamaan nälän ja puutteen (Marcuse 1987; Jameson 2007: 153). Teknologinen optimismi kuitenkin hiipui viimeistään 1970-luvun lopulla uuskonservatiivisen aallon ja väestöräjähdyksen myötä. Utopiat vaihtuivat anti-utopioihin. Tässä dialektiikassa näyttäisi siltä, että 1960-luvun vastakulttuuriyhteisöt ja marcuselainen fantasia olivat toiveikkaita utopioita, ja Kaczynskin ja Linkolan visiot vahvoja anti-utopioita.

Utopiat on useimmiten esitetty utopiakirjallisuudessa erillisalueina tai enklaveina, ja toteutetut utopiayhteisöt ovat vastaavasti olleet muusta yhteiskunnasta irrallisia saarekkeitä tai siirtokuntia (Palmgren 1964; Peltoniemi 1985; Jameson 2007). Jamesonin (2007: 12) mukaan utopian rakentamisessa on olemassa löytää epäkohtia sosiaalisesta todellisuudesta ja yksinkertaistaa näiden mätäpaiseiden mittasuhteita. Aluksi utooppisen parannuskeinon täytyy olla perusteellisen negatiivinen ja toimia herätyshuutona kaiken pahan alkujuuren kitkemiselle. Tämän täysin epäkelvon maailman tilalle on rakennettava uusi ja parempi maailma, jossa ei ole elintilaa minkäänlaisille vääryyksille tai tuhoaville voimille. Tässä mielessä utooppinen impulssi määrittää yhtä lailla äärioikeistolaisia ja äärivasemmistolaisia liikkeitä, mutta myös maltillisempaa käytännön politiikkaa, jossa pyritään korjaamaan asioita laidasta laitaan: sosiaali- ja terveydenhuollon kysymyksistä autoveroon aina kulloistekin poliittisten värisuorien tai voimasuhteiden mukaisesti.

Ammentaessaan negatiivisuudesta tai periksiantamattomasta pessimistisyydestä Kaczynski rakentaa pikemminkin utopiaa kuin anti-utopiaa. Kaczynski painottaa totalitaarisia järjestelmiä puoltavaa Linkolaa enemmän yksilönvapautta ja jättää kysymyksen hallintovallasta käsittelemättä, joskin lienee selvää, että hänen kannattamaansa utopiaa on mahdotonta rakentaa puuttumatta raskaalla kädellä väestönkasvuun, laajenemistaan laajeneviin markkinoihin ja kuluttajan vapauksiin. Vai jättääkö hän hallintovallan käsittelemättä, koska ”luonto pitää huolen itsestään”? Koska teollistuminen ja teknologia ovat edistäneet useita ihmiselämän alueita, kuten hygieniää, terveydenhuoltoa, lääketiedettä, yhdyskuntasuunnittelua ja rakentamista, myös väestö on kasvanut räjähdysmäisesti. Tämän edistyksen kumoaminen palauttaisi korkean

lapsikuolleisuuden ja taudit teollistumista edeltävälle tasolle. Ihmiset olisivat myös heikompia luonnonilmien edessä: kylmyys, kuivuus ja kuumuus karsisivat väestöä. Nälnähätä yleistyisi.

Kaczynskin maailmankuva on helppo tuomita ihmismvastaiseksi, synkäksi ja toivottomaksi, mutta ilman tätä negatiivisuutta hänen primitivististä pastoraaliutopiaansa ei olisi olemassa. Kaczynskin ja Linkolan tuhon kuvauksia on helppo pitää dystopioina tai anti-utopioina, mutta niiden negatiivisesta positiiviseen ja takaisin laukkaavan dialektisuutensa (tai ambivalenttisuutensa) vuoksi kyseessä ovat esteettiset utopiat *par excellence*. Tässä Linkolan (1989: 188) tyylinäyte:

Mikä tappio olisi elonkehälle, mikä tappio ihmisiljelle itselleen jos Äänekosken taajamaa ei olisi olemassa, sen paikalla olisi hillittömän vaivaleiva luonnonmaiseman mosaiikki tubansine eliölajeineen ja nojolleen kaartuvat ikipuut kuvastelisivat Kubnamojärven päilyvään pintaan?

Mutta onko Kaczynskin utooppinen estetiikka epämuodostunut utopia? Vai onko se kuin apokalyptinen visio sci-fi-kirjallisuudessa? Ympäristön- ja luonnonsuojelijoiden toivottomille tuhon kuvauksille on löydetty vakuuttavia tieteellisiä todistuksia, ilmastokeptikot alkavat olla katoava luonnonvara (ks. esim. *An inconvenient truth*). Toisin kuin pahimmanlaatuisissa uskonnollisissa ääriilikkeissä, joiden negatiiviset projektiot eli utooppiset parannuskeinot ovat vaarallista huuhaata, eivätkä vastaa todellisuutta (ks. Lifton 2000), eikö Kaczynskin ja Linkolan – sinänsä hurjille ja vaikeasti hyväksyttävillä ajatuksilla – ole kuitenkin katetta? Ainakin osittain? Kaikesta äärimmäisyydestä, epäjohdonmukaisuudesta ja retorisisista ylilyönneistä huolimatta? Eikö heidän radikaalisti ylilyövä visio-näärisytyensä ole juuri keskeinen osa heidän utooppisuuttaan?

Kuka sitten laittaa heidän ohjelmansa käyntiin? Kuka ottaa poliittisen vastuun? Linkola (2004: 400) jättää tämän kysymyksen yhtäällä avoimeksi, mutta halki kirjallisen tuotantonsa hän halveksii demokratiaa ja viittaa eräänlaiseen elitistiseen ylimystövaltaan. Kaczynski viittasi kintaalla demokratialle ja teki omat epätoivoiset ratkaisunsa. Siitä huolimatta – ja juuri siksi – Unabomberin utooppisella estetiikalla erityisesti, ja utopialla yleisesti, on poliittinen funktionsa. Se suuntautuu tulevaan ja paineistaa poliitikkoja ja lainsäätäjiä rajoittamaan luontoa ja ympäristöä tuhoavia käytäntöjä. Se ovatko nämä rajoitukset riittäviä elonkehän säilymiseksi, on kokonaan toinen keskustelu.

Lähteet

- An inconvenient truth*. Ohj. Guggenheim, Davis. Paramount Classics, 2006. Dvd.
- Carlson, Allen (1994). Ympäristöestetiikka. Teoksessa Sepänmaa, Yrjö (toim.) *Alligaattorin hymy. Ympäristöestetiikan uusi aalto*. Gummerus, Jyväskylä, 13–16.
- Jameson, Fredric (1991). *Postmodernism or the cultural logic of late capitalism*. Verso, London.
- Jameson, Fredric (2007). *Archaeologies of the future*. Verso, London.
- Jameson, Fredric (2010). *Valences of the dialectic*. Verso, London.
- Järvelin, Marja (1992). *Hynä Kokki – 3000 parasta ruokaohjetta*. WSOY, Helsinki.
- Jörnmark, Jan (2015). <http://www.jornmark.se> (Luettu 23.2.2015)
- Kaczynski, Theodore (2005). *Teollinen yhteiskunta ja sen tulevaisuus*. (Suomentanut: Timo Hännikäinen) Savukeidas Kustannus, Turku.
- Koskinen & Tuukkanen (2013). *Esko Männikkö: Time flies*. Suomen taideyhdistys ry, Helsinki.
- Leopold, Aldo (1997). Maaetiikka. Teoksessa Oksanen, Markku & Rauhala-Hayes, Marjo (toim.) *Ympäristöfilosofia*. Gaudeamus, Helsinki, 120–137.
- Lifton, Robert Jay (2000). *Destroying the world to save it*. Henry Holt and Company, New York.
- Linkola, Pentti (1989). *Jobdatus 1990-luvun ajattelun*. WSOY, Helsinki.
- Linkola, Pentti (2004). *Voisiko elämä voittaa*. Tammi, Helsinki.
- Marcuse, Herbert (1969). *Yksinlotten ihminen*. Suomentanut: Markku Lahtela. Weilin+Göös, Helsinki.
- Marcuse, Herbert (1987). *Eros and civilisation*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Mies vailla menneisyyttä*. Ohj. Aki Kaurismäki. Sputnik Oy, 2002. Dvd.
- Naess, Arne (1997). Pinnallinen ja syvälinen, pitkän aikavälin ekologialiike. Teoksessa Oksanen, Markku & Rauhala-Hayes, Marjo (toim.) *Ympäristöfilosofia*. Gaudeamus, Helsinki, 138–144.
- Palmgren, Raoul (1964). *Toivon ja pelon utopiat*. Kansankulttuuri, Helsinki.
- Peltoniemi, Teuvo (1985). *Kohdi parempaa maailmaa. Suomalaisen ihannesäirtokunnat 1700-luvulta nykypäivään*. Otava, Helsinki.
- Perälä, Osmo (2012). *Puulämmittäjän käsikirja*. Karisto, Hämeenlinna.
- Rinne, Hannu (2013). *Perinnetarinan klappikirja*. WSOY, Helsinki.
- Saito, Yuriko (2010). *Everyday aesthetics*. Oxford University Press, New York.
- Sarvi. Räistä-asioiden uutiskirje*, syyskuu 2010. http://mmm.multiedition.fi/sarvi/sarvet/3_2010/fi/1_3.php (Luettu 23.2.2015)
- Sepänmaa, Yrjö (1994). Ympäristöestetiikan uusi aalto. Teoksessa Sepänmaa, Yrjö (toim.) *Alligaattorin hymy. Ympäristöestetiikan uusi aalto*. Gummerus, Jyväskylä, 7–12.
- Suova, Maija (1957). Emännän tietokirja II. WSOY, Helsinki.
- Tchernobyl une histoire naturelle? Une énigme radiécologique*. Ohj. Luc Riolon. Camera Lucida Productions, 2010. Dvd.
- Thoreau, Henry (1854/2010). *Walden - elämää metsässä*. (Suomentanut: Antti Immonen) Kirjapaja, Helsinki.
- Vibrää energia- ja ilmasto-ohjelma* (2005). <http://www.vihreat.fi/files/liitto/ilmastojaenergia2005.pdf> (Luettu 23.2.2015)